

«ПОЛІКУЛЬТУРНІСТЬ» ЯК ОСВІТНІЙ ФЕНОМЕН: ПРОВІДНІ НАПРЯМИ СУЧАСНОГО ВИВЧЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЮ НАУКОЮ

“MULTICULTURALISM” AS AN EDUCATIONAL PHENOMENON: LEADING AREAS OF MODERN STUDY IN PEDAGOGICAL SCIENCE

У статті констатовано, що полікультурність – характерне явище сучасного світу, тому обговорення питання у вітчизняному освітньому дискурсі є закономірним. Наголошено, що принцип полікультурності освіти входить до кола базових принципів європейської освіти, оскільки зорієнтований на визнання своєрідності та неповторності всіх культур світу, визнання необхідності їхньої різноманітності, вільного співіснування та рівної значущості для людства, його сталого розвитку. Підкреслено наближення України до входження до європейської освітньої спільноти, що зумовлює необхідність дотримання принципів цього співтовариства у вітчизняній освітній політиці.

Визначено коло наукових тем щодо освітнього феномену полікультурності, які в сучасній педагогічній науці є найбільш продуктивними; зроблено припущення про деяке «відставання» педагогічної науки від розвитку полікультурного суспільства.

Серед провідних тенденцій у вивченні проблеми виокремлено: визначення сутності полікультурної освіти/виховання; теоретичне та практичне обґрунтування методик формування/розвитку полікультурної компетентності фахівців певної галузі; ствердження провідним засобом полікультурного виховання іншомовну освіту; аналіз закордонного досвіду з розвитку полікультурної освіти.

На думку автора, виокремлені тенденції звужують розгляд педагогічного феномену полікультурності, який має значну кількість різноманітних (релігійні, етнічні, мовні) проявів, отже, має відповідні інструменти формування та розвитку. Наголошено, що розгляд феномену лише в аспекті «запозичення досвіду» малопродуктивний, оскільки не зважає на вітчизняні педагогічні традиції. Полікультурною Україна стала не з кінця 80-х років ХХ століття. Проблема співіснування різних культур, визнання їхньої різноманітності та рівноправності потребувала розв'язання значно раніше, отже, мала вирішення.

Ключові слова: полікультурність, полікультурна освіта, полікультурне виховання, тенденції розвитку, педагогічний феномен.

Polyculture is considered in the article as a characteristic phenomenon of the modern world, therefore the discussion of the matters in the national educational discourse is consistent. The principle of polycultural education is noted to be included in the range of basic principles of European education, as it focuses on recognizing the uniqueness and originality of all cultures of the world, recognizing the need for their diversity, free coexistence and equal importance for humanity, its sustainable development. It is emphasized that Ukraine is moving closer to joining the European educational community, which leads to the need to comply with the principles of this community in domestic educational policy.

The range of scientific problems concerning the educational phenomenon of polyculture, which are the most productive in modern pedagogical science, has been determined; the assumption about a certain “lag” of pedagogical science from the development of polyculture society has been made.

Among the leading tendencies in the problem studying are the following: determination of polyculture education/upbringing essence; theoretical and practical substantiation of formation methods/development of polyculture competence of specialists in a particular field; recognition of foreign language education as a leading tool in polycultural education; analysis of foreign experience in polyculture education development.

According to the author, the distinguished tendencies narrow the consideration of polyculture as a pedagogical phenomenon, which has a considerable number of various (religious, ethnic, linguistic) manifestations, and therefore has the appropriate tools of formation and development. It is emphasized that considering the phenomenon only in the aspect of “experience borrowing” is unproductive, since it does not consider the national pedagogical traditions. Ukraine has not become polycultural since the late 80's of the twentieth century; accordingly, the problem of coexistence of different cultures, recognition of their diversity and equality needed to be solved much earlier, and therefore had its own solution.

Key words: polyculture, polycultural education, polycultural upbringing, development trends, pedagogical phenomenon.

УДК 130.2:37.011

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-17-2-6>

Кругленко Л.В.,
старший викладач
кафедри іноземних мов
Криворізького національного
університету

Постановка проблеми в загальному вигляді. Зорієнтованість освітньої політики України на побудову вітчизняної системи освіти за світовими стандартами передбачає обов'язкове врахування ключових принципів європейської освітньої спільноти, які містяться у відповідних міжнародних документах, як-от: «Європа – 2020: Стратегія розумного, стійкого та всеосяжного зростання» (“Europe 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth”, 2010 p.) [6], освітня стратегія Світового банку «Освіта для всіх. Інвестиції у знання та навички людей для сприяння розвитку» (“Learning for All. Investing in People’s

Knowledge and Skills to Promote Development”, 2011 p.) [7] та ін. До низки цих принципів відносять: обов'язковість, безоплатність (початкова, середня, у деяких країнах і вища освіта), суб'єктність (дитиноцентризм і студентоцентризм) і безбар'єрність (доступність усіх до якісної освіти, недискримінація в освіті, створення сприятливих умов для прояву особистих якостей і схильностей усіх) навчання тощо. Принцип полікультурності освіти входить до кола базових принципів європейської освіти, оскільки зорієнтований на визнання своєрідності та неповторності всіх культур світу, визнання необхідності їхньої

розмаїтості, вільного співіснування та рівної значущості для людства, його сталого розвитку.

Розвиток принципу полікультурності у вітчизняній освіті вчені пояснюють загальними процесами освітньої інтеграції та глобалізації світу. За слушним зауваженням О. Дубасенюк, «реалізація сучасних освітніх цілей об'єктивно вимагає певного зближення національних систем освіти та вироблення її загальних принципів, що неможливо зробити без урахування їхнього полікультурного освітнього досвіду» [2, с. 92]. Отже, проблема полікультурності неминуче потрапила до епіцентру вітчизняного науково-педагогічного дискурсу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Можемо з упевненістю стверджувати злободенність проблеми полікультурності у вітчизняній науці. Це пояснюється деякою схожістю соціокультурного розвитку сучасної України з європейськими тенденціями. Із цих позицій доцільним вважаємо навести міркування С. Бережної: «Становлення громадянського суспільства в Україні активізувало проблему балансу між національною ідентичністю та культурною різноманітністю. Кожна етносоціальна група, що проживає в Україні, має свою культуру, яка збагачує та урізноманітнює українську національну, звідси можна говорити про Україну не лише як про поліетнічну державу, а й як про полікультурну» [1].

Додатковим свідченням популярності теми полікультурності слугує звернення до пошукової системи Google, яка швидко знаходить матеріали з теми полікультурності та дотичних до неї тем/понять. Зокрема, у пошуку матеріалів за запитом «полікультурність» подано 95 900 відповідей за 0,35 с; на запит «полікультурна освіта» – 327 000 відповідей за 0,36 с, на запит «полікультурне виховання» – 298 000 відповідей за 0,37 с; на запит «полікультурне освітнє середовище» – 144 000 відповідей за 0,37 с. Розуміючи умовність наведених результатів пошуку, вважаємо за необхідне наголосити на значному представленні теми освітньої полікультурності на теренах інтернету. Зважаючи на вимоги щодо оприлюднення результатів тих чи тих наукових досліджень, зокрема і через інтернет-ресурси, припускаємо, що переважна кількість сучасних досліджень із проблеми полікультурності (зокрема, в освіті) розміщені у згаданому ресурсі.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Звернення до вітчизняних наукових матеріалів із проблеми полікультурності доводять її актуальність та свідчать про сформованість низки напрямів, які є найбільш розробленими в сьогоденному педагогічному дискурсі. Тому вважаємо, що їх виокремлення як низки домінуючих тенденцій важливе для встановлення того, яким шляхом йде вітчизняна наука та, можливо, яких напрямів у вивченні педагогічного феномену вона уникає.

Мета статті – окреслення провідних напрямів вивчення вітчизняною педагогічною наукою феномену «полікультурність» для встановлення проблемного кола вітчизняних досліджень для подальшого з'ясування напрямів, які залишилися поза увагою вітчизняних дослідників.

Виклад основного матеріалу. Ідея полікультурності увійшла до сфери наукового вивчення порівняно нещодавно. Її актуалізацію у 80-х рр. ХХ ст. як проблеми міжкультурної комунікації вчені (С. Бережна [1], В. Мельник [3], І. Омелянчук [4] та ін.) пов'язують із розгортанням глобалізаційних процесів, розвитком масової демократії та культури, інформаційним вибухом кінця ХХ ст. (впливовість засобів масової інформації, нові технології телекомунікації) тощо. Народжена посиленням руху політичної, економічної міграції кінця ХХ ст., в освітній сфері первісно проблема стосувалася інтегрування представників соціально незахищених верств населення (національні, етнічні, релігійні меншини) до певного традиційно сталого культурного середовища на засадах толерантності. Власне ці обставини, за яких в Європі упродовж останніх десятиріч утворився своєрідний культурний конгломерат (із мовними, релігійними, етнокультурними, етнічними відмінностями) [3, с. 221]), стали основою для характеристики феномену полікультурності як складного та суперечливого.

Сьогодні вітчизняна педагогічна наука робить спроби узагальнити закордонний досвід та пропонує «свої» визначення полікультурної освіти. Так, Г. Розлуцька стверджує, що «під полікультурною освітою розуміють освіту, спрямовану на збереження, розвиток і взаємодію всього різноманіття культурних цінностей, норм, зразків і форм діяльності, що існують у певному суспільстві, на передачу цього спадку молодому поколінню, виховання толерантності і вміння жити в полікультурному суспільстві» [5, с. 183]. Це лише одне з наявних у вітчизняній педагогіці визначень, проте воно пояснює певну обмеженість наукового пошуку вітчизняних учених.

Сьогодні вітчизняна педагогічна наука демонструє свої напрацювання із проблеми полікультурності в низці напрямів, які можемо тематично згрупувати, визначити провідні тенденції у вивченні ідеї полікультурності:

– полікультурна освіта (Р. Агадуллін, В. Асаєва, І. Бахов, Ю. Безух, В. Болгаріна, Т. Веретенко, Л. Голік, К. Дворнікова, О. Івашко, С. Когут, Л. Левицька, І. Лощенова, О. Мілютіна, В. Рижиков, П. Саух, М. Сімоненко);

– полікультурне виховання (Н. Гончар, К. Дворнікова, Т. Житомирська, Л. Ілійчук, П. Кендзьор, А. Кирпа, С. Лук'янчук, Г. Розлуцька, Г. Яківчук);

– розвиток освіти в умовах полікультурного регіону (Т. Антрощенко, Т. Коваль);

– інтеркультурність, мультикультуралізм, поліетнічність (Л. Афанасьєва, І. Глотова, В. Карлова, І. Ковалинська, Т. Коваль, А. Колодій, Я. Лебєдєва, Р. Олексенко, О. Пришляк);

– полікультурна компетентність майбутнього фахівця (С. Авхутська, Н. Величко, О. Котенко, Р. Кравець, В. Кузьменко, Л. Мелько, М. Онищенко, О. Осипенко, Д. Попова, М. Пригодій, Т. Сніца, Г. Ткачева, Т. Чаркіна, А. Щербакова);

– розвиток полікультурної освіти за кордоном (І. Бахов, І. Білецька, О. Гаганова, Я. Гулецька, Я. Довгополова, Т. Кристопчук, О. Огієнко, Л. Сідун, О. Слоньовська, Я. Тікан, А. Чирва, Н. Шульга);

– *полікультурна освіта* в аспекті іншомовної підготовки студентів (І. Білецька); підготовки майбутніх учителів зарубіжної літератури (Н. Грицак), майбутніх соціальних педагогів (О. Гуренко), іноземних студентів (І. Дирда), фахівців аграрної галузі (Р. Кравець), викладачів вищого педагогічного закладу (Л. Султанова);

– *історичний аспект* (М. Демчак).

Наведений перелік науковців, які у своїх працях торкаються проблем полікультурності, далеко не повний і потребує доопрацювання. Залучення до розгляду «нових» праць переконує, що науковий інтерес учених «вкладається» у визначені вище напрями. Науковці переважно висвітлюють загальні проблеми полікультурної освіти / виховання та розвитку фахівців певної галузі полікультурної компетентності. Автори цих публікацій посилаються на досвід західноєвропейських країн, як і ті автори, які присвятили свої наукові розвідки дослідженню полікультурної освіти в конкретній країні. Менше робіт, які б розкривали теоретичні аспекти проблеми, і майже відсутні роботи історико-педагогічного характеру.

Виокремлені тенденції, на наш погляд, дещо звужують розгляд педагогічного феномену полікультурності, який має значну кількість різноманітних (релігійні, етнічні, мовні) проявів, отже, має відповідні інструменти формування та розвитку. Крім того, уважаємо за необхідне наголосити, що розгляд феномену лише в аспекті «запозичення досвіду» також здається малопродуктивним, оскільки не зважає на вітчизняні педагогічні традиції. Полікультурною Україна стала не з кінця 80-х рр. ХХ ст. Проблема співіснування різних культур, визнання їхньої різноманітності та рівноправності потребувала розв'язання значно раніше, а отже,

мала своє вирішення. Чи був той досвід позитивним, чи негативним – завдання, яке має розв'язати сучасне наукове знання, зокрема вітчизняна педагогічна наука.

Висновки. З огляду на викладене вище, вважаємо за необхідне наголосити на актуальності теми полікультурності у вітчизняному освітньому дискурсі. Аналіз науково-педагогічних публікацій дозволяє констатувати деяке «відставання» педагогічної науки від розвитку полікультурного суспільства. Серед провідних тенденцій виокремимо: визначення сутності полікультурної освіти / виховання; теоретичне та практичне обґрунтування методик формування / розвитку полікультурної компетентності фахівців певної галузі; ствердження провідним засобом полікультурного виховання іншомовну освіту; аналіз закордонного досвіду з розвитку полікультурної освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бережна С. Полікультурне суспільство та історичні освітні конструкти. *Світогляд – Філософія – Релігія*. 2011. № 1 (1). С. 196–203.
2. Дубасенюк О., Якса О. Проблема полікультурної підготовки студентів у зарубіжній педагогічній науці і практиці. *Професійна освіта: педагогіка і психологія : польсько-український, україно-польський щорічник*. 2010. Вип. Х. 11. С. 91–98.
3. Мельник В. Полікультурність у контексті глобалізації: соціально-філософський аналіз. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2005. Вип. 22. С. 217–229.
4. Омелянчук І. Сутність поняття «полікультурність» як основоположного компонента у структурі міжкультурної комунікації. URL: http://www.psych.kiev.ua/Омелянчук_І.І._Сутність_поняття_%22полікультурність%22_як_основоположного_компоненту_в_структурі_міжкультурної_комунікації (дата звернення: 05.10.2019).
5. Розлуцька Г. Роль полікультурності у вихованні української молоді. *Педагогічні науки*. 2007. Вип. 45. С. 181–185.
6. Europe 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. URL: <http://www.efesme.org/europe-2020-a-strategy-for-smart-sustainable-and-inclusive-growth> (дата звернення: 05.10.2019).
7. Learning for all: Investing in People's Knowledge and Skills to Promote Development. URL: <http://pubdocs.worldbank.org/en/418511491235420712/Education-Strategy-4-12-2011.pdf> (дата звернення: 05.10.2019).